
O NAZIVU CRNE GORE U SVETOSTEFANSKOJ I DEČANSKOJ HRISOVULJI

Marijan Premović

In this work we presented the mountain range of Montenegro which is mentioned in the charters of St Stefan (1314 – 1316) and Dečani (1330) as a border between the districts of Budimlja and Plav. Taken as a whole, the range of Black Mountains was large and it encompassed mountain village Smudirog, and it had diverse landscapes and flora. The entire region got its name after the forest surface which was dominant. It is important to emphasise that this is the first mention of the Montenegrin toponyms on the territory of the present state of Montenegro.

Manastir Svetog Stefana u Banjskoj (1314 – 1316) imao je u župi Budimlji planinski kompleks Crne gore u izvorišnom dijelu Kutske rijeke, između sela Vrmoše i Konjuha, sa katunom Smudirog, koji je odvajao južni dio župe Budimlje od Plava. Ova odredba o granici između župe Budimlje i Plava zabilježena je u svetostefanskoj hrisovulji, a potvrđena i dečanskom hrisovuljom: „A ovo su međe Črnim gorama među Plavom i Budimljom. Kod Kozijega hrpta u lokvu, pravo uz brdo, među Binču, idući gradačkom međom i pravo u Velje brdo, i u Veliki

kamen, i nizbrdo po delu preko Gvozda ispadajući s dela prema Lukovom potoku. A od Zle reke kuda se ni ore ni kopa, uz potok i preko potoka u put kako ispada s Lipovice, i pravo uz brdo na vrh u lokvu, i niz Borje, u Radošev kamen. A od Vrmoše kuda se ni ore ni kosi to je sve planina“.¹

Prema sačuvanoj toponimiji i konfiguraciji terena granica između Budimlje i Plava može se prikazati skoro detaljno. Prvi međnik – Koziji hrobat bi bio kod današnjeg planinskog visa Jaračina glava (2195 m), zatim bi išao na Binču, koja predstavlja uzvišenje Laz Bindže (1652 m) i planinski potes Bindža (1777 m). Granica je dalje išla planinskim razvođem obuhvatajući katune Smudiroga i Crna gora, zaobilazeći katun Luke odakle se vraćala istočno na planinu Veliki i Mali Mojan (Velje brdo i Veliki kamen), preko rude planine Grozd, čije ime se danas nije sačuvalo. Prema jugoistoku međa Crnih gora spuštala se na izвориšte Lukovog potoka, a prema Zloj rijeci (danas Kutska rijeka), preko pustih planinskih predjela, „kuda se niti ore ni

¹ Љ. Ковачевић, *Светостефанска хрисовуља*, Споменик СКА 4, Београд 1890, 6; В. Јагић, *Светостефански хрисовуљ краља Стефана Уроша II Милутина*, из старог Сараја изнесла на свет Земаљска влада за Босну и Херцеговину, Беч 1890, 22 – 23; Међа Crnih gora u svetostefanskoj i dečanskoj hrisovulji navode se skoro istim riječima. Postoje neke razlike koje želimo da istaknemo: „A od Zle reke kuda se niti ore niti kopa nego je sve planina“ (dečanska hrisovulja). U Svetostefanskoj hrisovulji taj dio teksta glasi: „A od Zle reke kuda se ni ore ni kopa, uz potok i preko potoka“. U dečanskoj hrisovulji imamo sada isticanje terenskih odlika: „nego je sve planina“. М. Милојевић, *Дечанске хрисовуље*, Гласник Српског ученог друштва књ. XII, Београд 1880, 43; П. Ивић – М. Грковић, *Дечанске хрисовуље*, Нови Сад 1976, ДХ I 231 – 238, ДХ II 43; М. Грковић, *Прва хрисовуља манастира Дечани*, Београд 2004, 95.

kopa“, kako se navodi u hrisovulji, pravcem od vrha Biograd (2100 m), preko Šarovog brda (1760 m) i Kutske glave (1684 m). Dalje se granica pela uz Crni potok, to je potok koji teče sa planine Lipovice i u selu Kuti uliva se u Kutsku rijeku. Zatim međa je išla na put s planine Lipovice (1924 m), potom je išla na Borje (Maja Bojse 1936 m) i nepoznati Radošev kamen, na planini Stočici, čime se zatvarao planinski opseg.² A međa sa Vrmošom je planinski predio, „kud se niti ore niti kopa nego sve je planina“.³ Omeđeno područje Crnih gora s katunom Smudiroga obuhvatalo je gotovo cio planinski kompleks: Mojana sa katunima Crna gora, Rupa (Crna gora), Asanec, Smudiroga, Ježin dol i Bataljon.⁴ Iz opisa ovih međa lako se vidi da je u pitanju planinsko zemljište na

² Г. Шкриванић, *Властелинство Св. Стефана у Бањској*, Историски часопис VI, Београд 1956, 194; М. Мемич, *Плава и Гусинје у прошлости*, Београд 1989, 30 – 31; Г. Томовић, *Жупа Будимља*, Милешевски записи 5, Пријепоље 2002, 66 – 67; С. Божанић, *Ибарско језгро Светостефанског властелинства*, Сремска Митровица – Нови Сад 2006, 141 – 142, 197; Г. Томовић – С. Пушица, *Српски средњовековни црквени поседи у Горњем Полимљу*, Милешевски записи 7, Пријепоље 2007, 38, 45 – 48; С. Мишић, *Међе у Светостефанској хрисовуљи*, Манастир Бањска у доба краља Милутина, Ниш – Косовска Митровица 2007, 46 – 52.

³ Према средњовјековној дефиницији планина је „куда се ни оре ни кopa“ или „куда се не оре ни коси“, дакле све оно где се није орало, копало и косило представљало је планину. М. Благојевић, *Планине и пашњаца у средњовековној Србији (XIII и XIV век)*, Историски гласник 2 – 3, Београд 1966, 14; Ур. М. Премовић, *Сточарство средњовековне жупе – нахије Будимље*, Гласник Одјелења друштвених наука ЦАНУ, Подгорица (предато за штампу).

⁴ М. Лутовац, *Сточарство на североисточним Проклетијама*, Посебна издања Географског друштва св. 14, Београд 1933, 72 – 73 (Smudirog i katuni), sa skicom ševeroistočnih Prokletija na kraju knjige.

kojem se kao međnici ističu potoci, rijeke, brda, kamen i veliki kompleks borove šume, zatim planinski pašnjaci na kojima se „ne ore niti kosi“. Posmatran kao cjelina, kompleks Crnih gora je velik, a po izgledu zemljišta i sastavu biljnog pokrivača raznovrsan. Pored borovih i hrastovih šuma postoje planinski pašnjaci, kao i goleti, ali je šumski prekrivač bio dominantan pa je cijela regija po njemu dobila svoje ime.⁵ Ovaj planinski kompleks se utisnuo kao tampon zona između župe Budimlje i Plava. U srednjem vijeku međe između župa su bile ili kakvo pusto brdo ili šuma đe su stanovnici sušednih sela morali da čuvaju puteve. Primjer ove granice je planinski kompleks Crne gore.

Ševorni dio svetostefanskog metoha Crnih gora sa katonom Smudiroga bio je okružen budimljanskim selom Dobra Reka. Naime, kada je selo Dobra Reka dodijeljeno manastiru Dečani 1330. godine, prvobitno su se poštovale starije svetostefanske međe, od Crnog potoka do gradačkog metoha ispod Komova. U trećoj dečanskoj hrisovulji navodi se drugačije dio južnih međa sela Dobre Reke na granici sa Crnim gorama: „i kod Lipovice nizbrdo u Crni potok i uzbrdo na Halapine glade u Velje brdo. I po delu u Ostru stenu do Lukovih potoka do gradačkog hrisovulja“.⁶ Novi međnik su Halapine gladi, ili kletišta.

⁵ М. Благојевић, *Црне горе и Црна Гора*, Средњовјековна историја Црне Горе као поље истраживања, Подгорица 1999, 68 – 69 (Ovo je najznačajnija studija za proučavanje naše teme. U ovom radu autor tačno locira Crne gore između Budimlje i Plava, ali ne navodi da je to bio banjski posjed sa katonom Smudirog).

⁶ П. Ивић – М. Грковић, *Дечанске хрисовуље*, ДХ III 2149, 2224 – 2240; Prema mišljenju Miloša Blagojevića, treća verzija Dečanske hrisovulje izdata je u periodu od maja 1343. do decembra 1345, М. Благојевић, *Када је краљ*

Ova promjena se dogodila u korist Dobre Reke. Prvobitno zajednička međa banjskog i dečanskog metoha, odnosno Crnih gora i sela Dobre Reke, pratila je prirodno razvođe preko planine Mojan i njenih ogranaka, obuhvatajući i vrh Crne gore (1866 m), a trećom dečanskom hrisovuljom međa Crnih gora je spuštена na planinu Asanec.⁷

U Banjskom katunu Smudiroga poimenično se nabraja 106 ljudi: Rudl s đecom, Boleslav i Njegul, Voihna, Velimir, Moiša, Milten, Grade, Hrane, Pribe, Kosta, Miloslav, Dobrčin, Ljubslav, Dragoje, Gradilo, Slavoje, Radovan, Borislav, Vojsil, Srdan, Tvrdislav, Njegovan, Dragoje, Toloje, Vlade, Radul, Lazar, Dragoslav, Mužbrat, Bogdan, Prejiša, Ljuboje, pop Dmitar, Stroislav, Pribislav, Ljepčin, Dobrimir, Stefan, Dobroslav, Nadihna, Dragoslav, Bratoslav, Voin, Ozrislav, Hlap, Milatko, Kraiša, Miloslav, Draže, Šarban, Dubravec, Hranislav, Vlčemil, Družе, Hrvatин, Inoslav, Rad, Voihna, Dobroslav, Bored, Bogoslav, Pribe, Stroilo, Dedoje, Đuroje, Rade, Dobrovoj, Bratoslav, Milten, Bardonja, Družе, Radomir, Bogdan, Goislav, Radoslav, i Hrs, Vojsil, Dobre, Bolin, Milča, Dabiživ, Njegoslav, Dražko Stanislav, Hlap, Borislav, Njegoje,

Душан потврдио Дечанску хрисовуљу?, Историјски часопис XVI – XVII, Београд 1970, 79 – 86.

U srednjem vijeku na našem prostoru postojalo je još nekoliko Crnih gora, neke se pominju oko donjih tokova Pive i Tare u turskim katastarskim popisima od 1475 do 1477. godine. A. Aličić, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Sarajevo 1985, 57.

⁷ Р. Ивановић, *Дечанско властелинство*, Историјски часопис IV, Београд 1951, 177 – 178; Г. Томовић – С. Пушица, *Српски средњовековни црквени поседи у Горњем Полимљу*, 47, 64.

Belčin, Rade, Hlapac, Bogde, Priboje, Velimir, Bolko, Ševel, Tvrde, Botoljan, Halapa, Bratejin, Kostadin, Dobromir, Boljeslav, Pribac, Vojsil, Stanislav, Nikola. Zvuči zaista nevjerovatno da je samo jedna porodica imala decu (sinove) a da ostale popisane porodice ili nijesu imali potomke ili su u pitanju samo kéeri. Ovi malo nevjerovatni podaci mogu se objasniti možda i nepažnjom pisara. Gotovo neizmijenjeno sačuvalo se staro srednjovjekovno ime katuna Smudiroga (= Smutiroga).⁸

Ovim krajevima između Budimlje i Plava gospodarila je kraljica Jelena, žena kralja Uroša I, ona je upravljala od 1276. do 1309, a možda i do njene smrti 1314. godine.⁹

I danas postoji planinski masiv po imenu Crna gora (nalazi se između katunskih naselja Rupa, Prag i Obzovik u selu Konjuhe) sa najvišom kotom od 1866 m, koji je udaljen od Andrijevice 7 km u pravcu jugozapada. Na tom području nalazi se i jedno selo

⁸ В. Јагић, *Светостефански хрисовуљ краља Стефана Уроша II Милутина*, 34 – 35 (stanovnici katuna Smudirog); М. Лутовац, *Сточарство на североисточним Проклетијама*, 72 – 73; М. С. Филиповић, *Структура и организација средњовековног катуна*, Симпозијум о средњовјековном катуну одржан 24. и 25. новембра 1961. г., Сарајево 1963, 67 – 69; М. Пешикан, *Зетско – хумско – рашка имена на почетку турског доба*, Ономатолошки прилози III, Српска академија наука и уметности, Београд 1982, 1 – 120, 26.

⁹ *Историја Црне Горе II/1*, Титоград 1970, 47 (С. Ђирковић); М. Благојевић, *Српско краљевство и „државе“ у делу Данила II, Архиепископ Данило и његово доба*, Београд 1991, 143 – 145.

Srednjovjekovne Crne gore između Budimlje i Plava

po imenu Crna Gora u Albaniji na samoj granici sa državom Crnom Gorom.¹⁰

Na kraju značajno je istaći da je ovo prvi pomen toponima Crne gore na prostoru današnje države Crne Gore, jer tek 1376.

¹⁰ М. Благојевић, *Црне горе и Црна Гора*, 69; Koristeći geografsku kartu – секција 1:50.000 (Kolašin) primjećujemo da je село Crna gora udaljeno od masiva Crna gora 8 km u pravcu jugozapada.

godine u jednom dubrovačkom izvoru pomenuta je Crna Gora (*E se questa nostra letterate trovassy in centa qua de Cernagora*) i naglašava se da je dio Zete.¹¹

¹¹ J. Тадић, *Писма и унутра Дубровачке републике I*, Београд 1935, 396; Jezgro buduće države Crne Gore u periodu između 1376 – 1435. godine je svakako „planinski masiv koji se od Risanskog zaliva, iznad Kotora, Grblja i Budve, pruža do iznad Paštrovića, sa Lovćenom kao najvišim vrhom“. Pomenuti izraz „Crne gore“ po pravilu vezuje se za brdsko i planinsko zemljište, koje je pokriveno krupnim i visokim drvećem. Sve ove osobenosti imala je ova teritorija iznad Kotora, Grblja i Budve. Videti: И. Божић, *Катуни Црне Горе*, Зборник Филозофског факултета X/1, Београд 1968, 245 – 249.